

JANEZ STANIČ*

Obrisi postkomunistične vzhodne Evrope

V času realsocializma je vzhodna Evropa veljala za enoten geografsko politični pojem. Zavest o razlikah med posameznimi državnimi in nacionalnimi deli tega prostora je bila nekako odrinjena spričo pretiranega poudarjanja poenotenja in integracije znotraj Varšavskega sporazuma in Sveta za vzajemno gospodarsko pomoč (SEV), predvsem pa spričo nenehne in izjemno intenzivne indoktrinacije s socialističnim internacionalizmom, skupnimi in splošnimi zakonitostmi in podobno. Dejstvo je seveda tudi, da so bili vsi vzhodnoevropski sistemi res v znatni meri poenoteni in prilagojeni sovjetskemu obrazcu, o sicer obstoječih razvojnih, kulturnih, zgodovinskih in drugih razlikah pa se zaradi stalne nevarnosti »nacionalizma« ni dosti govorilo in razpravljalo. Na vseh področjih, ne samo v politiki, je imelo »obče« prednost pred »posebnim«, končni rezultat pa je bil, da je bila vzhodna Evropa videti veliko bolj poenotena, kot je v resnici bila, in v skladu s tem tudi veliko bolj enotno obravnavana, kot bi sicer zaslužila.

Z razpadom realnega socializma v tem delu Evrope, je razpadel tudi pretirani videz njene enotnosti in danes ne politično ne kulturno ne versko ne zgodovinsko ne kako drugače, ni več moč govoriti o enotnem vzhodnoevropskem prostoru. Že s samim načinom in stopnjo razpada realsocialističnih sistemov so se začele kazati določene razlike, predvsem med severnim in južnim delom vzhodne Evrope, v sicer še kratkem postkomunističnem obdobju pa se kažejo še nekatere dodatne delitve. Čeprav ti procesi še zdaleč niso končani in definirani, ampak se pogosto šele nakazujejo, jih je vredno spremljati in poskušati sproti analizirati, kajti brez tega je tekoče dogajanje pogosto nerazumljivo.

Dokler je obstajal kompakten in strogo nadzorovan vzhodni blok, je bilo moč obravnavati vzhodnoevropske države skupaj s Sovjetsko zvezo in pojem enotne vzhodne Evrope je vključeval tudi Sovjetsko zvezo. Zdaj za to ni več osnove. Z razpustitvijo Varšavske zveze, zamrtjem SEV in opustitvijo neposrednega nadzorstva nad svojim nekdanjim blokom, je Sovjetska zveza nekako prostovoljno »izstopila« iz vzhodne Evrope in postala povsem posebna politično geografska enota, ki jo z nekdanjim »taborom« pravzaprav ne družijo nič več.

Kljub skrbno negovanim in toliko propagiranim »skupnim interesom« se zdaj kaže, da takšnih interesov trenutno praktično ni. Sovjetska zveza je osredotočena in vse bolj zaprta sama vase, zaposlena s problemi samoohranitve in je nekdanje vazalne države ne zanimajo več. Vzhodna Evropa s svoje strani vidi prihodnost v čim prejšnjem in čim popolnejšem »vstopu« v zahodno Evropo in je vsa osredotočena v to smer. Med Sovjetsko zvezo in ostalimi članicami nekdanjega tabora je zajajala tolikšna praznina skupnih interesov in tako velika razlika v ciljih, vsaj

---

* Janez Stanič, publicist v Ljubljani.

v dogledni prihodnosti, da nekdanja enotnost (ki je bila v bistvu podrejanje sovjet-skim interesom in modelu) sploh ni več aktualna.

Temeljna ločnica je že dejstvo, da socializem v nekdanjem pomenu besede za ostale vzhodnoevropske države ni več zanimiv, medtem ko gre v sovjetskem primeru še vedno za ohranjanje sistema, ki samega sebe definira kot socialistični. (O tem je izrecno govoril Mihail Gorbačov v enem zadnjih velikih javnih nastopov v Minsku v začetku marca.) Res pa je, da glavni notranji spopad ne teče na področju ideološkega opredeljevanja, pač pa na področju ohranjanja federativnega tipa enotne države v dosedanjih mejah. Po zamisli Gorbačova naj bi bila federacija resda reformirana z znatno večjimi gospodarskimi in predvsem kulturnimi pravicami republik, vendar bi še vedno ostajala enotna in v precejšnji meri centralizirana država, kar pa je moč doseči le na osnovi dosedanjega sistema, čeprav reformiranega in prilagojenega zahtevam po večjih pravicah republik.

Želja po ohranitvi enotne države je eden najpomembnejših razlogov in hkrati pogojev za obstanek sistema. Kjerkoli namreč prihajajo na površje resnejše težnje po spreminjanju sistema, po uvajanju političnega pluralizma in tržnega gospodarstva, povsod tam hkrati prihaja do izrazitih teženj po samostojnosti in celo odcepi-tvi republik, za kar so najlepši primer vse tri baltiške zvezne republike. Vse kaže, da v sedanji fazi niso možne hkratne radikalne spremembe sistema in ohranitev enotnosti države.

Na drugi strani pa tudi ni več moč ohranjati prejšnjega sistema v celoti, ker je postal že tako neučinkovit, da ne ustreza več niti njegovim siceršnjim zagovornikom. Nastal je položaj, ki je lahko samo začasen, ko hkrati delujeta dve nezdržljivi zahtevi, oziroma interesu – da je treba sistem spremeniti in hkrati ohraniti enotnost države. Z doslej znanim instrumentarijem oblasti je oboje hkrati preprosto nemogoče. Dosedanji glavni porok sistema in enotnosti države – partija – nima več nekdanje moči in učinkovitosti, alternative, ki bi kazala pot za doseg obeh ciljev pa tudi ni.

V takšnem položaju se Sovjetska zveza, oziroma tisti še večinski in prevladujoči del oblasti, ki ga predstavlja Mihail Gorbačov, obrača k neki starodavni in tradicionalni ruski rešitvi, ki je bila v zgodovini že velikokrat uporabljena tako za reforme kot za ohranjanje oblasti in krepitev države – to je k sistemu osebne oblasti ali osebne diktature. Velikanska koncentracija oblasti, ki se zdaj zbira v rokah Mihaila Gorbačova, je v bistvu recept, znan še iz časov Ivana IV, Petra I, Katarine, pa pozneje, v komunističnih časih, tudi Stalina, Hruščova in celo Brežnjeva. Oblast v Rusiji je v vseh prelomnih časih kazala izrazito tendenco po koncentraciji v rokah enega samega človeka, po ustvarjanju vrhovnega karizmatičnega voditelja. V tem pogledu je Mihail Gorbačov z vsem, kar se zadnje mesece dogaja z njim in okrog njega, veliko bolj vpjet v rusko tradicijo, kot na primer njegov glavni tekmeč Boris Jelcin, ki s svojimi dokaj meglenimi in abstraktnimi predstavami o nečem novem plava v zgodovinsko in tradicionalno praznem prostoru.

Seveda tudi osebna oblast, naj bo še tako koncentrirana, potrebuje širšo osnovo, na kateri temelji svojo moč. V primeru Gorbačova je vedno bolj jasno, da to bazo sestavljajo predvsem armada, vojno industrijski kompleks, ostanki državnega in partijskega aparata in policija. Po svojem družbenem položaju in interesih so te sile večinoma konservativno usmerjene in s tem, ko se na novo nastajajoča osebna oblast opira nanje, se mora v znatni meri predstavljati kot nosilec njihovih interesov. To je past, v katero se je Gorbačov že ujel; v njej je resda nekaj prostora za reforme, ne pa tudi za radikalno spremembo sistema.

Tak razvoj dogodkov Sovjetsko zvezo povsem jasno razmejuje od ostalih nekdanjih članic »tabora«, kajti v Sovjetski zvezi gre za vzpostavljanje nekakšnega modernega prosvetljenega absolutizma v imenu ohranjanja temeljev sistema in enotne države, medtem ko gre povsod drugod (dasi ne v enaki meri in z enakim tempom) za spreminjanje sistema samega. To temeljno razliko bi lahko oporedelili tudi z ugotovitvijo, da je sistem v Sovjetski zvezi v krizi, medtem ko je v drugih vzhodnoevropskih državah že razpadel.

Toda od tu naprej se začenjajo med ostalimi vzhodnoevropskimi državami kazati tudi precejšnje razlike. Razpad je bil razmeroma najbolj gladek in tudi najbolj temeljit v severnem delu Evrope – v Nemški demokratični republiki, Poljski, Češkoslovaški, Madžarski in delu Jugoslavije (severni del). Povsod tod so klasične komunistične partije praktično izginile kot pomembnejše politične sile ali pa se deloma ohranile pod spremenjenimi imeni in s tako spremenjenimi političnimi in ideološkimi programi, da gre v bistvu za stranke socialno demokratske in ne več prejšnje realsocialistično-komunistične usmeritve.

Precej drugačno je stanje v južnem delu vzhodne Evrope (Romunija, Bolgarija, Albanija, del Jugoslavije), kjer so komunisti tudi po prvih relativno svobodnih in večstrankarskih volitvah še vedno ohranili močne pozicije, dasi tudi tu večinoma pod novimi imeni (izjema je doslej le Albanija).

Vzrokov za takšen razvoj je več in že samo njihov pregled opozarja na velike in trajnejše razlike, ki bodo zagotovo igrale pomembno vlogo tudi v prihodnosti. Omeniti kaže predvsem naslednje:

1. Komunistične partije so preživele in ohranile znaten del moči predvsem v tistih državah, ki so izvedle lastne, avtentične socialistične revolucije ali pa pozneje povezovale komunizem s takšno ali drugačno lastno specifikom. V Evropi se moč komunizma povezuje z avtentičnostjo revolucij predvsem v sovjetskem, jugoslovanskem in albanskem primeru (pomen tega dejstva pa postane še očitnejši, če upoštevamo, da tudi v svetovnih okvirih komunizem kaže večjo odgovornost v državah, ki so doživele avtentično revolucijo, kot so Kitajska, Vietnam in Kuba. V državah kot sta Romunija in Bolgarija (v svetovnih okvirih še DLR Koreja) se je (in se deloma še) komunizem povezoval s svojevrstnimi oblikami nacionalizma, kar mu je dajalo določeno nacionalno legitimnost. V jugoslovanskem in albanskem primeru je šlo za oboje: za avtentično revolucijo in za nacionalno (neodvisno) obarvan komunizem. V teh državah je razpad potekal (in ponekod še poteka) dosti težje in bolj zapleteno, partije pa praviloma še ohranjajo znaten vpliv in moč.

V tistih državah, kjer komunizem ne ob vzpostavitvi ne pozneje ni imel pomembnejših lastnih korenin, ampak je bil povsem plod nasilnega uvoza in pozneje posebnih blokovskih razmerij (DR Nemčija, Poljska, Češkoslovaška, Madžarska) je bil razpad razmeroma gladek in temeljit.

2. Sam po sebi se vsiljuje tudi kriterij splošne razvitosti. Države severnega dela vzhodne Evrope so bile že pred drugo svetovno vojno gospodarsko in civilizacijsko razvitejše in so imele tudi več demokratičnih tradicij. Te države se ob sedanjih spremembah vsaj deloma lahko sklicujejo na nekdanje lastne drugačne izkušnje, medtem ko je južni pas v smislu demokracije in pluralizma veliko bolj odvisen od tujih zgledov kot od lastnih izkušenj. Zdi se torej, da je delno preživetje realsocializma treba povezovati tudi z delitvijo na bolj in manj razviti del vzhodne Evrope.

3. To tezo potrjuje tudi dejstvo, da obravnavana dela sodita v različno zgodovinsko, kulturno in civilizacijsko okolje. Za severni del je to evropsko v širšem in srednjeevropsko v ožjem pomenu, zgodovinsko zastopano predvsem z Avstrijskim

(pozneje Avstro-Ogerskim) imperijem. Južni del je zgodovinsko gledano zelo dolgo živel in se oblikoval najprej v okviru bizantinske civilizacije in pozneje Turškega imperija.

4. V zvezi s tem je nedvomno treba upoštevati tudi versko civilizacijski kriterij. V deželah katoliškega kroga (Poljska, Češkoslovaška, Madžarska, Hrvatska, Slovenija, temu lahko štejemo tudi sicer večinoma protestantsko DR Nemčijo) komunizem očitno ni pognal posebno globokih korenin in tudi ni prišlo do pomembnejšega vsebinskega podrejanja ali poskusov prilagajanja med uradnimi cerkvami in realsocialističnimi režimi. V deželah pravoslavnega kroga (Sovjetska zveza, Romunija, Bolgarija, jug Jugoslavije) so uradne cerkve po tradiciji močnejše vezane na oblast, kar je v najbolj militantnih ateističnih obdobjih komunizma pomenilo še hujše omejevanje in odiranje religije iz javnega življenja, v kriznih ali »otoplitvenih« obdobjih pa večje sodelovanje uradnih cerkva z oblastjo, tudi komunistično (v Sovjetski zvezi je do takega sodelovanja prišlo v najbolj kriznem obdobju druge svetovne vojne in zdaj med »perestrojko«, v Bolgariji sta cerkvena in posvetna oblast našli skupni imenovalc v nacionalizmu, podobno se zdaj dogaja v Srbiji). Vsekakor gre za dva versko, kulturno in zgodovinsko močno različna kroga, kar je skupaj z drugimi dejavniki zagotovo vplivalo tudi na moč in zakoreninjenost realsocialističnih sistemov.

Glede na vse to ne moremo več, kot že rečeno, govoriti o enotnem bivšem komunističnem vzhodnoevropskem prostoru. Z razpadom enotne družbene ureditve, ideologije in blokvske vpetosti so se oblikovale posebne skupine:

- Sovjetska zveza slej ko prej ostaja čisto poseben, svojski primer.
- Nemška demokratična republika je kot država preprosto izginila in po združitvi z ZR Nemčijo so vsi njeni sedanji in bodoči problemi postali problemi enotne Nemčije.

- Poljska, Češkoslovaška in Madžarska (sem lahko štejemo tudi Hrvatsko in Slovenijo, seveda ob upoštevanju specifičnega problema Jugoslavije) tvorijo svoj krog s posebnim položajem in možnostmi.

- Tak poseben krog s specifičnimi problemi in možnostmi tvori tudi Balkan – Romunija, Bolgarija, Albanija, južni del Jugoslavije.

Vsaj v dogleдни prihodnosti bo razvoj v naštetih skupinah očitno tekel po svoje in različno, kar bo morala vsaka, tudi naša politika upoštevati pri načrtovanju stikov in sodelovanja s tem delom sveta. Preden spregovorimo o nekaterih možnih posebnostih tega razvoja pa je vendar treba opozoriti še na nekatere skupne probleme, ki so značilni za celotno področje.

Trenutno gre predvsem za dvoje – za prehod v politični pluralizem in tržno gospodarstvo (pri tem zaradi že navedenih razlogov v nadaljevanju govorimo o vzhodni Evropi brez Sovjetske zveze in nekdanje DR Nemčije).

Prehod na tržno gospodarstvo je zagotovo najbolj pereč problem, s katerim so soočene vse bivše vzhodnoevropske realsocialistične države. Že zdaj je jasno, da so težave tega prehoda znatno večje, kot so predvidevali tako v teh državah kot tudi na Zahodu. Prvotno je bilo slišati ocene, da bo prehod trajal nekaj let, medtem ko zdaj optimistične ocene govorijo o desetih letih, manj optimistične pa tudi o dvakrat daljšem obdobju. Položaj seveda ni v vseh državah enak. Po napovedih švicarskega inštituta za raziskovanje gospodarstva Prognos imajo najboljše možnosti Madžarska, Poljska in Češkoslovaška, bistveno slabše pa Jugoslavija, Bolgarija in Romunija. S tem se več ali manj strinjajo tudi druge ocene, sklada pa se tudi s prej navedenimi razlikami med severnim in južnim delom bivše vzhodne Evrope.

Eden glavnih problemov je vprašanje lastninjenja, brez česar ni privatizacije in tako zaželenega sodelovanja z Zahodom. Povsem na novo je treba ustvariti ustrezne finančne razmere in službe, ki jih Vzhod doslej sploh ni poznal. V teh državah ne obstajajo ali pa le v omejenem številu moderni menažerski kadri. Res je, da ima ves ta del Evrope razmeroma veliko ljudi z visoko izobrazbo, ki pa je praviloma zlasti na ekonomskem področju neustrezna po zahodnih merilih.

Izredno resno je tudi socialno vprašanje. Prestrukturiranje celotnih gospodarstev, ki je potrebno povsod, prinaša s sabo zapiranje podjetij, zniževanje življenjske ravni, naraščanje brezposelnosti (ocenjujejo, da bo v naslednjih dveh letih v vsej vzhodni Evropi od 14 do 20 milijonov nezaposlenih), manjšo socialno varnost in druge negativne posledice. Realno je torej pričakovati resno naraščanje socialnih napetosti in konfliktov, kar bo seveda vplivalo tudi na splošen politični in gospodarski razvoj.

Omeniti je treba še, da so vse bivše socialistične države resno računale, da bo po padcu komunističnih sistemov z Zahoda začel obilno dotekati svež kapital. Toda to se za zdaj dogaja v veliko manjši meri od pričakovane, na kar delno, vendar ne nepomembno, vplivata tudi vojna v Zalivu in njene finančne posledice in pa nevarno zaostrovanje krize v Sovjetski zvezi. Kar zadeva dotok zahodnega kapitala v bližnji prihodnosti ni videti možnosti za kakšno večjo spremembo, pač pa se kažejo znaki diferenciranega pristopa Zahoda, za katerega je očitno najbolj zanimiv severni in srednji del vzhodne Evrope, se pravi predvsem Poljska, Češko-slovaška in Madžarska. Sodeč po raznih izjavah, pisanju pa tudi nekaterih konkretnih političnih korakih na Zahodu, bi bil Zahod verjetno naklonjen postopnemu oblikovanju širšega evropskega gospodarskega prostora, v katerem bi svobodno krožili blago, storitve in kapital, sestavljale pa bi ga članice EGS, EFTA ter Poljska, Češko-slovaška in Madžarska. Jug, oziroma Balkan, v to shemo ni vključen in je, vsaj za zdaj, prepuščen samemu sebi. Položaj Jugoslavije je trenutno povsem odprt zaradi negotovih notranjih razmer.

Nenehno se ponavljajoča delitev na sever in jug nekdanje vzhodne Evrope prihaja do izraza tudi v zvezi s prehajanjem na politični pluralizem. Tudi tu so v boljšem položaju države s severa, ki so praviloma bolj razvite, imajo večje tradicije političnega pluralizma in so tudi v svojem realsocialističnem obdobju poznale večjo notranjo diferenciacijo, ki se je v prejšnjih razmerah kazala predvsem v disidentstvu, občasno pa tudi v širših poskusih spreminjanja sistema. V teh državah vzpostavljane sistema političnega pluralizma ne bi smel biti nepremagljiv problem, čeprav prehod tudi tod ne bo tako lahek, kot se je zdelo sprva.

Predvsem bodo nanj vplivale že omenjene socialne zaostritve, ki ponekod že spodbujajo iskanje rešitev mimo klasičnih parlamentarnih obrazcev. Tako je na primer na Poljskem opaziti močan prodor populizma, kar se je zlasti pokazalo na predsedniških volitvah novembra in decembra lani. Na teh volitvah je izredno hud poraz doživela tista struja Solidarnosti, ki jo je vodil prejšnji premier Tadeusz Mazowiecki in je predstavljala klasičen obrazec zahodnega kapitalizma in parlamentarizma. Zmago je slavila struja Lecha Wałęse, ki z mnogimi svojimi gesli in idejami spominja na populizem peronističnega tipa.

Zanimivo in značilno je, da tudi Wałęsov prodor še zdaleč ni bil povsem gladek. V prvem krogu predsedniških volitev (25. novembra) je dobil samo 39,3 odstotka glasov, takoj za njim pa se je s 23,2 odstotka uvrstil Stanislaw Tyminski, hudo meglena, protislovna in celo dvomljiva politična osebnost, človek, ki je povsem neodgovorno in neracionalno nastopal s skrajno primitivnimi populističnimi gesli. Prav tako je bilo za vse analitike in opazovalce veliko presenečenje, da je skoraj

deset odstotkov glasov dobil komunistični kandidat Włodimierz Cimoszewicz, čeprav je bila Poljska med vsemi vzhodnoevropskimi državami najbolj množično protikomunistična in čeprav je prej vladajoča Poljska združena delavska partija doživela popolno razsulo in preprosto izginila.

Poljski primer kaže, da prevzemanje zahodnega modela ne teče tako gladko in da so v igri tudi drugačne možnosti. Eksistenčna negotovost in strah v širših krogih spodbujata populizem celo ekstremnega tipa kakšnega Tyminskega (ki bi ga v nekaterih ozirih primerjali z našim Ivanom Krambergerjem, ki je na slovenskih predsedniških volitvah prav tako pobral okroglo petino glasov) in pa refleks „dobrih starih časov“, o čemer priča relativen uspeh komunističnega kandidata. Vsekakor so to tendence, s katerimi je treba računati tudi v drugih realsocialističnih državah.

Morda kaže omeniti še neko posebnost, ki je lahko tudi problem. V realsocialističnih družbah ni bilo možnosti za normalno oblikovanje opozicije in opozicijskih kadrov. Opozicija se je praviloma formirala izven politike, predvsem v kulturi in humanističnih znanostih in je bila tako rekoč amaterska. Posledica tega je, da imajo nove oblasti na razpolago veliko ljudi, ki uživajo znanstveni in kulturni ugled, ki pa nimajo dovolj politične prakse in preprosto ne obvladujejo obrtne plati politike. Nove oblasti vodijo večinoma univerzitetni profesorji in ugledni kulturniki, kar je svojevrsten fenomen, ki je sicer lahko simpatičen, ni pa vedno dovolj učinkovit. Pomanjkanje profesionalnih nekompromitiranih politikov je v resnici resnejši problem, kot bi se utegnilo zdeti na prvi pogled, kajti novinci iz znanosti in kulture pogosto preprosto niso kos umetnosti vladanja ali pa po nepotrebnem odkrivajo Ameriko.

V južnem delu vzhodne Evrope je v vseh doslej obravnavanih pogledih položaj še bistveno slabši. Tu je demokratičnih tradicij in ustreznih izkušenj še veliko manj, v realsocialističnih časih pa je bilo manj tudi disidentske opozicije. Prevzemanje zahodnega modela je zato tu še težje, prav tako pa tudi odmiranje prejšnjega. V tem delu Evrope je opaziti prizadevanja novih oblasti za čim večjo državno-nacionalno homogenizacijo in identifikacijo, kar seveda ne gre v prid demokratičnemu razslojevanju družb. Najbolj vabljiva pot k tovrstni homogenizaciji je seveda nacionalizem, zato ni presenetljivo, da tudi v postkomunističnem obdobju nacionalizem na Balkanu ostaja eden glavnih vzvodov novostarih oblasti v Romuniji, Bolgariji, Srbiji, podobno pa je pričakovati tudi v Albaniji.

Na splošno torej ne stanje ne perspektive niso posebno rožnate. Vsa vzhodna Evropa stopa v dolgotrajno in težavno prehodno obdobje, v katerem možnosti resda niso enake, vendar pa za vse velja, da prehod ne bo ne kratek ne lahek. To pomeni, da bo prihajalo do iskanja različnih poti in načinov za izhod iz težav, od že omenjenih nacionalizma in populizma, do poskusov ohranjanja starih sistemov, seveda v spremenjeni in prilagojeni obliki. Nadalje to pomeni večjo notranjo diferenciacijo nekdanj vsaj na videz enotne vzhodne Evrope, nastajanje novih regionalnih zavezništev pa tudi možnost meddržavnih konfliktov, zlasti na občutljivem južnem krilu (spor med Romunijo in Madžarsko zaradi Transilvanije, spor med ZSSR in Romunijo zaradi Moldavije, odprt problem Makedoncev, ki živijo v treh sosednjih državah, Albanci in Kosovo itd.).

Ob vsem tem je vredno opozoriti še na eno možno posledico. Zlom realsocialističnih režimov je povzročil splošno evforijo, v kateri se je Evropa sprva kazala kot enotna, znova združena in harmonična skupnost. Realnost že kaže precej drugačno podobo. Toliko zaželeno »vstopanje« vseh vzhodnoevropskih držav v zahodno skupnost ali celo naravnost v EGS, je v resnici močno oddaljena perspektiva, za

mnoge v dogledni prihodnosti sploh nedosegljiva. EGS ima namreč dovolj težav z lastnim »jugom« (Španija, Portugalska, Grčija) in bo seveda zelo zadržana in selektivna pri sprejemanju novih nerazvitih (po merilih EGS) članic.

Tako bo Evropa kljub velikim spremembam na Vzhodu še nadalje ostala razdeljena, gospodarske in socialne razlike bodo ostale velike, v začetnem obdobju se bodo bržda še povečale, kar je že samo po sebi konfliktno. Zato kljub precejšnjemu političnemu poenotenju na vsem evropskem prostoru niso izključene, ampak celo verjetne, nove konfrontacije, napetosti in konfliktna stanja tako med zahodnim in vzhodnim delom v celoti, kot tudi med posameznimi državami ali skupinami držav.

RUDI ČAČINOVIČ*

Razpoke med združenimi Nemci

Notranji in zunanji vidiki nemške združitve

Leto dni je minilo od prvih množičnih manifestacij v NDR, se pravi od dokaza, da je tudi to z gledno realsociaistično deželno zajel demokratični val, ki je po Gorbačovljevi »perestrojki« in »glasnosti« preplaval ves vzhodnoevropski realsocialistični imperij. Vzhodni Nemci so množično demonstrirali »z nogami« (s prebegi na Zahod) in na ulicah. Najbolj zgovorne so bile »ponedeljske« demonstracije v Leipzigu. Potem smo dočakali prve svobodne volitve v NDR, združitve Nemčij (v bistvu priključitev NDR k ZRN po členu 23 ustavnega zakona), podpis združitvene pogodbe z vsemi, na tisoč straneh podrobno popisanimi združitvenimi nadrobnostmi, vključno z monetarno unijo (1. julija 1990). Vsemu temu so sledile svobodne vsenemške volitve (prve po 58 letih, od časov pred Hitlerjem). Vse to je spremljala nemška »združitvena evforija«. Rezultati volitev so pokazali, da je po štirih desetletjih realsocialistični sistem popolnoma odpovedal. Absolutno volilno večino so dosegle konservativne krščansko-demokratske skupine. Z liberalnimi meščani so zgradile vzporedno vladajočo strukturo, kot je vladala v ZRN. Socialdemokrati, ki so pričakovali zmago (saj so desetletja dejavno vzdrževali stike z demokratičnimi organizacijami v NDR), so skupaj z reformatorji (bivšimi komunisti) dosegli komaj tretjino glasov. Zadnje komunalne volitve razpoloženja volivcev niso mnogo spremenile. Nazadovali so reformatorji, nekaj pa so se okrepili pristaši SPD. Imajo vlado v eni od petih dežel (Brandenburg), stara zibelka delavskih gibanj, Saksonija, pa je zagotovila velik uspeh bivšemu zahodnonemškemu generalnemu sekretarju Kohlove CDU (čeprav mu ta ni posebno naklonjen). Skupine, ki so bile gibalna moč množičnih demonstracij, so bile odrinjene na politično obrobje (Novi Forum, zeleni). V sedanjem zveznem parlamentu so (tako kot komunisti-reformatorji) zastopane le po zaslugi posebne uredbe, veljavne le za zadnje volitve: minimalna klavzula zastopanosti v parlamentu ni zahtevala 5% volilne podpore v celotni ZRN, temveč le za področje NDR.

Analitiki sedanjih dogajanj v nekdanjih realsocialističnih deželah imajo za

* Rudi Čačinovič, ambasador in publicist.